

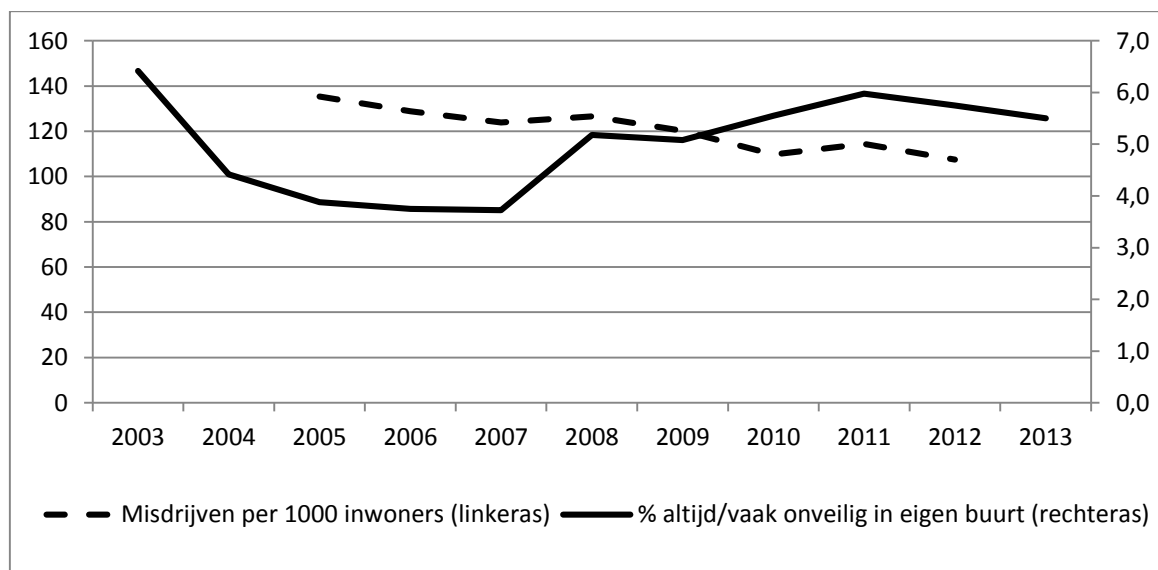
Veiligheid en veiligheidsbeleving in Rotterdam: analyse van gegevens uit het Wijkprofiel

Erik Snel, Margrietha 't Hart en Geoffrey Oliviera (Afdeling Sociologie, EUR)

1. Inleiding

De gemeente Rotterdam heeft de afgelopen jaren veel geïnvesteerd in het terugdringen van overlast en criminaliteit en in het veiliger maken van de stad. Dit beleid is in zoverre succesvol geweest dat de “objectieve veiligheid” in de stad (d.w.z. het aantal bij de politie geregistreerde misdrijven) inderdaad aanmerkelijk is verbeterd. Zo daalde het aantal bij de politie geregistreerde delicten in Rotterdam tussen 2005 en 2012 van 135 tot 108 per 1000 inwoners (een daling van ruim 20%) (zie de linker-as van figuur 1). Tegelijkertijd laten gegevens van de Rotterdamse Veiligheidsmonitor echter zien dat de onveiligheidsgevoelens van Rotterdammers (ook wel “subjectieve” veiligheid genoemd) de afgelopen jaren niet navenant verminderden maar zelfs zijn gestegen. Figuur 1 (rechter-as) laat zien dat het aandeel Rotterdammers dat zich ‘vaak’/‘altijd’ onveilig zegt te voelen in de eigen buurt tussen 2002 en 2005 daalde, maar vooral van 2007 op 2008 sterk toenam (van 3,7% naar ruimt 5%) en in de jaren daarna nog verder steeg (tot 6,0% in 2011)

Figuur 1: Geregistreerde criminaliteit versus onveiligheidsgevoelens in de eigen buurt in Rotterdam

Bron: Veiligheidsmonitor Rotterdam 2003-2013

Deze notitie beoogt deze paradoxale situatie – dalende geregistreerde criminaliteit in Rotterdam, maar Rotterdammers voelen zich kennelijk niet veiliger in de eigen buurt – op verschillende manieren nader te onderzoeken. We beginnen hierna met een literatuurverkenning van eerder onderzoek dat onveiligheidsgevoelens van burgers probeert te verklaren. Een belangrijke les uit

eerdere studies is dat de feitelijke criminaliteit in een wijk de onveiligheidsgevoelens van bewoners slechts deels verklaart. Welke andere individuele kenmerken en buurtkenmerken spelen hierbij een rol? (par. 2). Vervolgens presenteren we de uitkomsten van twee statistische analyses waarbij we gebruikmaken van data van de Rotterdamse Veiligheidsenquête 2013. Deze enquête bevatte onder meer de vraag of respondenten zich veilig voelen in hun eigen buurt. We gaan na in hoeverre onveiligheidsgevoelens van Rotterdammers verklaard kunnen worden door enerzijds individuele kenmerken van respondenten (leeftijd, geslacht, opleidings- en inkomensniveau) en anderzijds allerlei kenmerken van de buurten waarin zij wonen (waaronder geregistreeerde criminaliteit in de buurt, maar ook andere buurtkenmerken) (par. 3). In het laatste deel van deze notitie bekijken we op welke wijze onveiligheidsgevoelens van respondenten samenhangen met allerlei kenmerken van de buurten waarin zij wonen. We kijken hierbij naar alle buurtindicatoren in het nieuwe Rotterdamse wijkprofiel.

In de analyses maken we gebruik van statistische gegevens van het Rotterdamse Wijkprofiel.¹ Het nieuwe Wijkprofiel, dat sinds 2014 bestaat, is de opvolger van twee eerdere meetinstrumenten waarmee de gemeente de ontwikkelingen in de stad en in afzonderlijke stadsbuurten op het vlak van veiligheid en sociale ontwikkelingen wilde vastleggen, de Veiligheidsindex en de Sociale Index. De Veiligheidsindex bestaat al sinds 2001, de Sociale Index werd in 2007 voor het eerst opgesteld. Beide indexen bestaan uit enerzijds een grootschalig survey (beiden rond 15.000 respondenten), aangevuld met allerlei gegevens op buurtniveau. Deze buurtgegevens betreffen enerzijds registratiedata en anderzijds op buurtniveau geaggregeerde individuele kenmerken van respondenten. Het Wijkprofiel bevat een schat aan statistische gegevens op drie deelgebieden: de pijler veilig (de opvolger van de oude Rotterdamse veiligheidsindex), de pijler sociaal (opvolger van de sociale index) en de pijler fysiek (een nieuw ontwikkelde fysieke index). Bij elk van de drie onderdelen van het Wijkprofiel wordt gebruik gemaakt van “objectieve” gegevens (afkomstig uit allerlei registraties van de gemeente Rotterdam of andere instanties, zoals de politie) en “subjectieve” gegevens (de perceptie van respondenten over veiligheid of allerlei sociale of fysieke situaties in hun buurt of de hele stad, afkomstig uit de twee enquêtes). Hier gebruiken we primair gegevens over onveiligheidsgevoelens uit de Veiligheidsenquête, aangevuld met buurtgegevens die mede berusten op per buurt geaggregeerde meningen van respondenten.

2. Theorieën over onveiligheidsgevoelens

¹ www.wijkprofiel.rotterdam.nl

We beginnen met een blik op de sociaalwetenschappelijke literatuur over onveiligheidsgevoelens. Het is een geaccepteerde visie in dit onderzoek dat er veelal geen direct verband bestaat tussen de feitelijke overlast en criminaliteit in een buurt enerzijds en angst- en onveiligheidsgevoelens van bewoners anderzijds. Verschillen in onveiligheidsgevoelens kunnen worden verklaard door factoren op drie niveaus: (1) het individuele, (2) de buurt en (3) de samenleving als geheel (vgl. Elchardus e.a. 2003; Oppelaar en Wittebrood 2006; Leerkes en Benasco 2007; voor specifieke literatuurreferenties verwijzen we naar deze studies).

Op *individueel niveau* speelt vooral de kwetsbaarheid van individuen voor onveiligheid een belangrijke verklarende rol. Categorieën (vrouwen, ouderen) die zichzelf minder kunnen beschermen tegen criminaliteit en bij wie een misdrijf ernstiger gevolgen heeft, hebben sterkere onveiligheidsgevoelens dan bijvoorbeeld jonge mannen – hoewel deze laatste categorie een veel grotere kans loopt om slachtoffer van een misdrijf te worden. Vrouwen en ouderen lopen wellicht een kleiner risico om slachtoffer te worden, maar de gevolgen van een misdrijf kunnen ernstiger zijn én ze hebben veelal minder controle over de situatie. Behalve vrouwen en ouderen zouden ook individuen met een lagere sociaaleconomische status (SES) zich vaker onveilig voelen dan mensen uit hogere SES-groepen. Ook dit verschil zou verklaard kunnen worden door een verschil in kwetsbaarheid voor delicten. De sterkere onveiligheidsgevoelens van lagere SES-groepen zou verklaard kunnen worden doordat zij minder materiële en culturele hulpbronnen ter beschikking hebben om zich tegen criminaliteit te beschermen.

Naast de (ervaren) kwetsbaarheid noemen Oppelaar en Wittebrood (2006) diverse andere individuele factoren die een rol spelen bij onveiligheidsgevoelens. Dit zou, ten tweede, ook samenhangen met de persoonlijkheid van mensen: de geneigdheid om zich in bepaalde situaties angstig te voelen (*dispositional fear*). Ten derde zou dit ook samenhangen met de individuele leefstijl en routineactiviteiten van mensen: wie veel uitgaat, stelt zich aan grotere risico's bloot dan wie 's avonds meestal thuis voor de buis zit. Ten vierde spelen eerdere slachtofferervaringen een rol. Personen die eerder slachtoffer waren, schatten de kans opnieuw slachtoffer van een delict te worden hoger in en zijn daarom angstiger voor criminaliteit dan niet-slachtoffer. Specifieke situationele kenmerken spelen hierbij ook een rol: iemand die in een bepaalde situatie slachtoffer was, voelt zich onder vergelijkbare omstandigheden (locatie, tijd) eerder onveilig dan iemand die zo'n ervaring niet had. Naast directe slachtofferervaring speelt, ten vijfde, ook indirecte slachtofferervaring een rol, bijvoorbeeld via mediaberichtgeving. Diverse studies laten zien dat mediagebruik (welke kranten men leest of welke tv-zenders men bekijkt) een sterk effect op onveiligheidsgevoelens heeft.

Elchardus e.a. (2003) melden verder nog dat Amerikaans onderzoek een verband laat zien tussen onveiligheidsgevoelens en de etnische herkomst van mensen: *African-Americans* hebben sterkere onveiligheidsgevoelens dan blanke Amerikanen – al zal dit verband deels het gevolg zijn van de lagere sociaaleconomische status van veel *African-Americans* en de stadsbuurten waar ze wonen. In Nederland zijn zulke verbanden niet aangetoond.

Naast individuele kenmerken zouden onveiligheidsgevoelens ook samenhangen met bepaalde *buurtkenmerken*. Hierbij kan in eerste instantie gedacht worden aan fysieke kenmerken van de buurt (vgl. de *defensible space*-theorie van Newman (1972) en de *broken windows*-theorie van Wilson en Kelling (1982)). Beide theorieën hadden ook in Nederland grote invloed op het stedelijke veiligheidsbeleid. De eerste theorie betoogt, kort gezegd, dat bepaalde fysieke buurtkenmerken (chaotisch, onoverzichtelijk, geen controle) een plek minder veilig maken c.q. onveiligheidsgevoelens van bewoners versterken. De tweede theorie betoogt dat klein fysiek verval ('broken windows', vuil op straat) vandalisme en kleine criminaliteit als het ware uitlokken en ook onveiligheidsgevoelens van bewoners versterken. Het idee is dat kleine fysieke verloedering een *teken* ('clue') is voor geringe sociale controle in de buurt en dat mensen niet om de buurt geven. Dit nodigt als het ware uit tot verdere verloedering en zelfs crimineel gedrag.

Daarnaast zouden ook sociale buurtkenmerken zoals de bevolkingssamenstelling en de sociale cohesie in de buurt verband houden met onveiligheidsgevoelens (Oppelaar en Wittebrood 2006: 38-40). Het idee dat er een verband is tussen de bevolkingssamenstelling van buurten en onveiligheidsgevoelens stamt al uit het allereerste onderzoek over dit onderwerp (Shaw en McKay 1942). Zij vonden dat de mate van criminaliteit samenhangt met de sociaaleconomische status, etnische heterogeniteit en residentiële mobiliteit van de buurt. In buurten met veel armoede en veel werklozen, waar diverse etnische groepen naast elkaar wonen en waar bewoners gemiddeld maar kort wonen, komt meer criminaliteit voor. Als onderzoek hierover slechts het verband onderzoekt tussen deze buurtkenmerken en de mate van criminaliteit, dreigt het gevaar van een *ecological fallacy* (een verklaring van individueel gedrag door factoren op buurtniveau). Een goede analyse onderzoekt zulke verbanden in een multilevel-analyse, waarbij rekening wordt gehouden met zowel buurtkenmerken als individuele kenmerken van bewoners. Wij zullen dat hierna ook doen. Eerder Nederlands onderzoek liet zien dat bewoners zich onveilig voelen in buurten met een lagere sociaaleconomische status (d.w.z. relatief veel minimumhuishoudens, werklozen en bijstandsontvangers) en relatief veel eenoudergezinnen, allochtonen, jonge alleenstaanden en een hoge verhuismobiliteit. Autochtonen zouden zich vaker onveilig voelen als ze in een buurt met veel allochtonen (>25%) wonen; onderzochte allochtone groepen voelen

zich even veilig in witte en gekleurde wijken. Daarbij zou de snelheid waarmee de bevolking “verkleurt” ook effect hebben op de onveiligheidsgevoelens van bewoners.

Naast de bevolkingssamenstelling zouden ook de sociale bindingen tussen bewoners een belangrijke factor in de verklaring van onveiligheidsgevoelens zijn. Overigens zagen Shaw en McKay (1942) dit ook al. Buurten met een lage SES, grote etnische diversiteit en veel verhuismobiliteit worden volgens hen gekenmerkt door “*..the inability of local communities to realize common values of their residents or solve commonly experienced problems*”. Ook diverse Nederlandse studies laten zien dat er in een omgeving waar mensen elkaar kennen niet alleen sprake is van minder overlast en criminaliteit, maar dat mensen zich er over het algemeen ook veiliger voelen. Blokland (2009) betoogt dat we hierbij niet moeten denken aan het oude gemeenschapsgevoel in buurten. Ook wat zij aanduidt als publieke familiariteit – mensen kennen elkaar niet persoonlijk en komen niet bij elkaar over de vloer, maar komen elkaar herhaaldelijk tegen en *berkennen* elkaar daardoor als ‘een van ons’ – draagt bij aan het gevoel van veiligheid. Andere onderzoekers betogen daarentegen dat het niet alleen gaat om sociale bindingen tussen bewoners, maar ook om onderling vertrouwen en gedeelde verwachtingen dat mensen zich zullen inzetten voor de ‘publieke zaak’. Sampson noemt dit collectieve zelfredzaamheid (*collective efficacy*) dat gedefinieerd wordt als “*..social cohesion combined with shared expectations for social control*” (Sampson 2012: 27). In buurten waar mensen elkaar (enigszins) kennen en waar bewoners erop vertrouwen dat mensen zullen ingrijpen in geval van onregelmatigheden op straat is er minder criminaliteit en voelen mensen zich ook veiliger.

Ten derde zouden onveiligheidsgevoelens van burgers ook samenhangen met meer *algemene maatschappelijke ontwikkelingen*. Elchardus e.a. (2003: 13-16) noemen dit het symbolisch paradigma. Uitgangspunt is hier dat gevoelens van bedreiging, kwetsbaarheid en hulpeloosheid niet alleen samenhangen met de feitelijke situatie, maar ook (of juist) met de wijze waarop mensen de situatie interpreteren. Deze interpretaties worden mede beïnvloed door wat in de media, politiek of in de buurt over criminaliteit wordt gezegd of geschreven. Zo hebben de media invloed op de onveiligheidsgevoelens van burgers. Meer aandacht voor criminaliteit in de media of het politieke debat – bijvoorbeeld als het gemeentebestuur steeds benadrukt hoe gevaarlijk een bepaalde wijk of de stad als geheel is – kan onbedoeld tot gevolg hebben dat bewoners zich minder veilig voelen. Een tweede relevant aspect is volgens Elchardus e.a. (2003) de algemene tendens van individualisering: de toegenomen individualisering en anonimiteit in de samenleving als geheel, maar zeker in steden, gaan hand in hand met toenemende sociale isolatie, eenzaamheid en onzekerheid, en dus ook onveiligheidsgevoelens. Tot slot zouden onveiligheidsgevoelens sterk

samenhangen met meer algemene ongenoegens van burgers over (de ontwikkeling van) de samenleving als geheel of de stad of buurt waarin men woont. Vettenburg & Walgrave (1998:11) menen zelfs dat “..onveiligheidsgevoelens bredere gevoelens van onwelzijn kristalliseren, die te maken hebben met onzekerheden in onze huidige samenleving”.

In onze analyses hierna gaan we alleen in op factoren op individueel en op buurniveau. Algemeen maatschappelijke ontwikkelingen die effect zouden hebben op onveiligheidsgevoelens van mensen laten we buiten beschouwing.

3. Onveiligheidsgevoelens nader geanalyseerd

We hebben diverse factoren genoemd die – naast de feitelijke of geregistreerde criminaliteit in een buurt – de onveiligheidsgevoelens van bewoners kunnen verklaren. Deze paragraaf beoogt door gegevens van de Rotterdamse Veiligheidsenquête 2013 (N=14.543) te gebruiken een statistisch onderbouwde verklaring te geven van de onveiligheidsgevoelens van Rotterdammers. Meer specifiek gaat het om de vraag of en hoe vaak respondenten van de Veiligheidsenquête zich onveilig voelen in de eigen woonomgeving. Uiteraard kunnen we niet alle hiervoor genoemde factoren die onveiligheidsgevoelens mogelijkwijs verklaren in de analyse meenemen. Gelukkig is de Rotterdamse Veiligheidsenquête qua respondentenaantal per buurt groot genoeg dat we, naast individuele factoren, ook verklarende factoren op buurniveau in de analyse kunnen meenemen. Bovendien was het mogelijk om buurtgegevens vanuit het wijkprofiel of vanuit de website www.rotterdamincijfers.nl te koppelen aan de data van de Rotterdamse Veiligheidsenquête 2013. Hierbij is de indeling van buurten volgens het wijkprofiel gebruikt.

Variabelen in de analyse

De afhankelijke variabele in de analyse betreft de vraag of en hoe vaak respondenten zich onveilig voelen in de eigen woonomgeving. Deze variabele is gebaseerd op de antwoorden op twee vragen in de Veiligheidsenquête: “*Voelt u zich wel eens onveilig in uw eigen buurt?*” en “*Zo ja, voelt u zich vaak, soms of zelden onveilig in uw buurt?*”. De antwoorden op beide vragen zijn gehercodeerd naar een schaal die loopt van 0 tot 3. De waarde 0 staat voor geen onveiligheidsgevoelens, een hoge score staat voor sterke onveiligheidsgevoelens. Respondenten die met *weet niet* hadden geantwoord op beide vragen zijn uit de analyses verwijderd.

De onafhankelijke (of verklarende) variabelen in de analyse zijn factoren op zowel individueel niveau als buurtniveau. De variabelen op *individueel niveau* zijn:

- leeftijd en geslacht
- opleidingsniveau: gemeten in drie niveaus: hoog = HBO of WO, midden = MBO, MULO of MMS, HAVO, HBS, VWO, lyceum, atheneum of gymnasium, laag = MAVO, VBO, VMBO of enkel basisonderwijs
- huishoudinkomen: gemeten in 5 inkomensklassen: minder dan 1050 euro, 1050 tot 1400 euro, 1400 tot 1850 euro, 1850 tot 3200 euro en 3200 euro of meer. Alle bedragen slaan op het totale huishoudinkomen per maand. Respondenten die een missende waarde op inkomen hadden, zijn als extra categorie in de analyse meegenomen
- woonsituatie: huur- of eigendomswoning
- laatste jaar c.q. laatste 5 jaar slachtoffer geweest van diverse delicten
- tevredenheid met eigen buurt: respondenten konden met vijf antwoordcategorieën (van heel tevreden tot heel ontevreden) aangeven hoe tevreden ze zijn met de eigen buurt
- vertrouwen in de lokale overheid: een schaal die antwoorden bevat op vier vragen zoals 'De gemeente doet voldoende voor de veiligheid in mijn buurt' en 'De gemeente reageert altijd als ik dingen rapporteer' (Cronbach's alfa: 0,837)
- gepercipieerde kans om slachtoffer te worden: hoe schat de respondent de kans in dat hij/zij zelf of iemand van zijn/haar huishouden slachtoffer wordt van de volgende delicten: inbraak, zakkenrollen, overval, geweld.

Daarnaast zijn diverse onafhankelijke (of verklarende) variabelen op *buurtniveau* in de analyses opgenomen

- geregistreerde criminaliteit: aantal bij de politie geregistreerde delicten per 1.000 inwoners
- SES op buurtniveau: percentage huishoudens in de wijk met bijstandsuitkering c.q. een laag inkomen
- percentage Westerse en niet-Westerse allochtonen (eerste en tweede generatie) in de buurt
- residentiële mobiliteit: gemiddelde woontijd van bewoners in de buurt (in maanden)
- vertrouwen in de overheid: een schaal die de gemiddelde score per buurt bevat van zes geaggregeerde items vanuit het wijkprofiel, zoals 'de gemeente doet voldoende voor de veiligheid in mijn buurt', 'de gemeente reageert altijd als ik dingen rapporteer', 'de gemeente doet voldoende voor de veiligheid in mijn buurt', 'de gemeente reageert altijd als ik dingen rapporteer', 'de gemeente doet voldoende voor de veiligheid in mijn buurt', 'de gemeente reageert altijd als ik dingen rapporteer' (Cronbach's alpha: 0,889)

- sociale cohesie: een schaal die de gemiddelde score per buurt bevat van antwoorden op 15 vragen zoals 'Buurtbewoners kennen elkaar', 'Er zijn in deze buurt geen problemen tussen etnische groepen' en 'Ik ben trots op deze buurt' (Cronbach's alfa: 0,958).

Uitkomsten

De uitkomsten van de analyses staan in tabel 1. De tabel is opgebouwd uit vijf modellen waarin steeds bepaalde variabelen aan de analyse worden toegevoegd. Model 1 is het lege model zonder onafhankelijke variabelen. Dit model wordt geschat om te controleren of het buurtniveau een verklaring geeft voor onveiligheidsgevoelens. Dit model laat zien dat 4,5% van de variantie van onveiligheidsgevoelens verklaard wordt door factoren op buurtniveau.² Concreet betekent dit dat buurtfactoren een rol spelen bij de verklaring van onveiligheidsgevoelens van respondenten maar dat het grootste deel van de variantie in onveiligheidsgevoelens samenhangt met factoren op individueel niveau. In model 2 is alleen het feitelijke (c.q. geregistreerde) aantal misdrijven in de buurt per 1000 inwoners in de analyse opgenomen. We zien inderdaad een significant verband tussen de geregistreerde criminaliteit in een buurt en de mate waarin bewoners zich vaak/altijd onveilig voelen in de buurt: hoe meer delicten, hoe meer bewoners zich onveilig voelen. Toch zien we onderin de tabel dat deze factor op buurtniveau relatief weinig aan de verklaring van onveiligheidsgevoelens bijdraagt. Bovendien neemt het toch al geringe effect van de feitelijke criminaliteit op onveiligheidsgevoelens van bewoners nog verder af als in de latere modellen (model 3 t/m 5) andere factoren in de analyse worden opgenomen. Dit alles ondersteunt dus eerdere uitkomsten dat de feitelijke criminaliteit in een buurt de onveiligheidsgevoelens van bewoners slechts zeer ten dele verklaren.

In model 3 worden naast geregistreerde criminaliteit in de buurt ook individuele factoren in de analyse opgenomen. Het blijkt dat verreweg de meeste variantie in de onveiligheidsgevoelens van respondenten verklaard wordt door deze factoren op individueel niveau. Het verschil in onveiligheidsgevoelens tussen buurten is met andere woorden vooral een samenstellingseffect (het gevolg van het type mensen dat in de buurt woont) en in mindere mate een zelfstandig buurteffect. We zien dan ook sterke verbanden tussen veel individuele factoren en de onveiligheidsgevoelens van bewoners. Zoals verwacht zien we sterke verbanden tussen leeftijd en geslacht van respondenten en onveiligheidsgevoelens. Vrouwen voelen zich significant vaker onveilig dan mannen (referentiecategorie) en hetzelfde geldt voor oudere in vergelijking met

² Dit is berekend met de intraklasse correlatie. De intraklasse correlatie (ICC), een maat voor de spreiding tussen buurten, geeft aan dat 4,5 procent van de variantie toegeschreven kan worden aan het buurtniveau. De ICC is berekend aan de hand van de volgende formule: $ICC : \sigma_{2u0} / (\sigma_{2u0} + \sigma_2)$. In dit geval: $0,042 / (0,042 / 0,888) = 0,045$.

jongere respondenten. Twee van de drie variabelen die de sociaaleconomische status (SES) van respondenten aangeven (opleidingsniveau en woonsituatie) vertonen geen verband met onveiligheidsgevoelens. Voor zover de SES van respondenten samenhangt met onveiligheidsgevoelens gaat het alleen om de hoogte van het huishoudinkomen. Het verband ligt echter anders dan we op grond van de literatuur hadden verwacht. Lagere inkomensgroepen voelen zich niet meer, maar minder onveilig dan de hoogste inkomensgroep. De verklaring hiervoor is niet duidelijk. Misschien dat lagere inkomensgroepen minder te verliezen hebben dan hogere inkomensgroepen en zich daardoor ook minder onveilig voelen?

Tabel 1: Multilevel regressieanalyse op onveiligheidsgevoelens in de buurt. N=11.218

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5
Intercept	0,572 ***	0,490 ***	1,585 ***	1,878 ***	1,441 ***
<i>Individueel niveau</i>					
Geslacht (man=ref)			0,236 ***	0,237 ***	0,203 ***
Leeftijd			0,003 ***	0,003 ***	0,002 ***
Opleiding (hoog = ref)					
Laag			-0,015	-0,019	-0,050 *
Midden			0,002	-0,001	-0,026
Inkomen (meer dan 3.200 euro = ref)					
Minder dan 1.050 euro			-0,081 *	-0,082 *	-0,086 **
1.050 – 1.400 euro			-0,120 ***	-0,119 ***	-0,100 **
1.400 – 1.850 euro			-0,140 ***	-0,138 ***	-0,111 ***
1.850 – 3.200 euro			-0,152 ***	-0,142 ***	-0,106 **
Missing			-0,108 ***	-0,103 **	-0,100 ***
Slachtofferschap (in afgelopen jaar)			0,052 ***	0,052 ***	0,034 ***
Slachtofferschap (in afgelopen vijf jaar)			0,098 ***	0,098 ***	0,074 ***
Buurttevredenheid			-0,383 ***	-0,377 ***	-0,301 ***
Vertrouwen in lokale overheid			-0,139 ***	-0,140 ***	-0,111 ***
Gepercipieerde kans slachtofferschap					0,277 ***
<i>Buurtniveau</i>					
Geregistreerde criminaliteit		0,009 **	0,007 ***	0,004 **	0,004 **
SES				0,000	-0,002
Cohesie				-0,009 **	-0,007 **
Vertrouwen in lokale overheid				0,005	0,004
% niet-Westerse allochtonen				-0,006	-0,005
Residentiële mobiliteit				0,000	0,000
<hr/>					
Variantie individueel niveau	0,888 ***	0,888 ***	0,636 ***	0,636 ***	0,591 ***
Variantie buurtniveau	0,042 ***	0,037 ***	0,004 **	0,002	0,001
<hr/>					
Model fit					
-2 Log Likelihood	30648,321	30640,734	26805,557	26784,201	25953,150

***: p<0.001; **: p<0.01; *: p<0.05; Bron: Veiligheidsenquête 2013.

Zoals verwacht hangt ook eerder slachtofferschap significant samen met onveiligheidsgevoelens in de eigen buurt. Dit geldt voor slachtofferschap in het afgelopen jaar, maar ook voor eerder slachtofferschap. Dit maakt duidelijk dat sterke onveiligheidsgevoelens na eerder slachtofferschap

niet snel voorbij gaan! Ten slotte zien we, zoals verwacht, sterke verbanden tussen de onveiligheidsgevoelens van respondenten en hun meningen over zowel de buurt als de lokale overheid. Het zijn negatieve verbanden: naarmate mensen meer tevreden zijn over de buurt en meer vertrouwen hebben in de lokale overheid, hebben ze minder onveiligheidsgevoelens. Dit ondersteunt de gedachte in de literatuur dat onveiligheidsgevoelens niet alleen samenhangen met de feitelijke veiligheid in een stad of buurt, maar ook met meer algemene ongenoegens van mensen over (ontwikkelingen in) de buurt en de lokale overheid.

In model 4 worden enkele variabelen op buurtniveau aan de analyse toegevoegd. Een opmerkelijke uitkomst in model 4 is dat SES van de buurt (aandeel bijstandsontvangers en aandeel lage inkomens), aandeel niet-Westerse allochtonen en residentiële mobiliteit, hoewel in de literatuur vaak genoemd als belangrijke determinanten voor onveiligheidsgevoelens, in onze analyse geen effect hebben op onveiligheidsgevoelens van respondenten. Waarschijnlijk komt dit omdat we, naast de gebruikelijke demografische buurtkenmerken, ook een directe meting van de door respondenten ervaren sociale cohesie in de buurt in de analyse hebben opgenomen. Onze assumptie is dat deze laatste factor de effecten van lage SES, hoog minderhedenaandeel en sterke residentiële mobiliteit op onveiligheidsgevoelens min of meer ‘wegverklaart’. Anders gezegd: in buurten met een lage SES, hoog minderhedenaandeel en sterke residentiële mobiliteit bestaat minder sociale cohesie tussen bewoners en *dat* verklaart waarom in deze buurten sterkere onveiligheidsgevoelens bestaan dan in buurten met een hogere SES, minder minderheden en een meer stabiele bevolking.

In model 5 van tabel 1 is tot slot nog een laatste factor in de analyse opgenomen, de gepercipieerde kans op slachtofferschap. Volgens Oppelaar en Wittebrood (2006: 41) is ‘risicoperceptie’ een belangrijke intermediaire factor waarmee onveiligheidsgevoelens van burgers kunnen worden verklaard. In meer technische termen betekent dit dat het effect van diverse achterliggende factoren op onveiligheidsgevoelens geheel of gedeeltelijk verloopt via de factor risicoperceptie. Dit is het geval als: (a) er een significant verband is tussen risicoperceptie en onveiligheidsgevoelens en (b) het effect van andere factoren op onveiligheidsgevoelens sterk vermindert. Beide zaken zijn inderdaad waarneembaar als men de uitkomsten van de modellen 4 en 5 van tabel 1 met elkaar vergelijkt. We zien inderdaad (a) een sterk effect van gepercipieerde kans op slachtofferschap op onveiligheidsgevoelens, terwijl (b) het effect van eerder slachtofferschap op onveiligheidsgevoelens sterk is verminderd. Daarnaast is ook het effect van geslacht op onveiligheidsgevoelens verminderd. Met andere woorden: vrouwen voelen zich deels onveilig(er) dan mannen omdat ze het risico om slachtoffer te worden hoger inschatten dan mannen. Hetzelfde geldt in nog sterkere mate voor mensen die eerder slachtoffer waren. Dat zij

sterkere onveiligheidsgevoelens hebben, komt deels doordat ze de kans opnieuw slachtoffer te worden hoger inschatten dan mensen zonder eerder slachtofferervaring. Voor geregistreerde criminaliteit speelt dit mechanisme echter niet. Het is *niet zo* dat respondenten in buurten met relatief veel criminaliteit de kans om slachtoffer te worden hoger inschatten dan respondenten in andere buurten en dat ze zich daardoor minder veilig voelen in de eigen buurt.

4. Onveiligheidsgevoelens in relatie met indicatoren van het Wijkprofiel

In het tweede deel van onze analyse gaan we na of onveiligheidsgevoelens van Rotterdammers samenhangen met allerlei buurtindicatoren die zijn opgenomen in het nieuwe Wijkprofiel. Als we dergelijke verbanden vinden, dan zou het beleid daar gebruik van kunnen maken. Vinden we bijvoorbeeld dat mensen zich minder onveilig voelen in een schone omgeving, dan zou de gemeente meer werk kunnen maken van het schoonhouden van de stad. Dergelijke inzichten laten met andere woorden zien aan welke “knoppen” beleidsvoerders kunnen draaien om onveiligheidsgevoelens te verminderen. Onveiligheidsgevoelens van Rotterdammers zijn op dezelfde manier gemeten als hiervoor. Ook hier presenteren we de uitkomsten van multi-level analyses, waarbij wordt nagegaan in hoeverre onveiligheidsgevoelens verklaard kunnen worden door individuele kenmerken van respondenten én in hoeverre ze samenhangen met allerlei kenmerken van Rotterdamse buurten. Bij dit laatste gebruiken we *alle* buurtindicatoren van het Rotterdamse Wijkprofiel.

Tabel 2 laat zien in welke mate verschillen in onveiligheidsgevoelens verklaard kunnen worden door beperkt aantal individuele kenmerken van respondenten (te weten: geslacht, leeftijd, opleiding en hoogte van het huishoudinkomen). Tabel 2 bevat twee modellen. Model 0 is het lege model zonder onafhankelijke variabelen. Dit model wordt geschat om te controleren of het buurtniveau een verklaring geeft voor onveiligheidsgevoelens. Dit model laat zien dat 4,2% van de variantie van onveiligheidsgevoelens verklaard wordt door factoren op buurtniveau.³ We zien dus weer dat onveiligheidsgevoelens vooral verklaard worden door individuele kenmerken van respondenten, maar dat buurtkenmerken daarnaast een bescheiden rol spelen. In model 1 zijn de individuele kenmerken toegevoegd waarvoor in de hiernavolgende analyses steeds gecontroleerd wordt. Hieruit blijkt dat vrouwen zich significant onveilig voelen dan mannen. Er is geen

³ Dit is berekend met de intra-klasse correlatie. De intra-klasse correlatie (ICC), een maat voor de spreiding tussen buurten, geeft aan dat 4,2 procent van de variantie toegeschreven kan worden aan het buurtniveau. De ICC is berekend aan de hand van de volgende formule: $ICC : \sigma^2_{uo} / (\sigma^2_{uo} + \sigma^2)$. In dit geval: $0,038 / (0,038 + 0,0921) = 0,042$.

significant verband gevonden tussen leeftijd en onveiligheidsgevoelens. Voor opleiding en inkomen zijn er wel significante effecten gevonden: respondenten met een laag opleidingsniveau voelen zich minder onveilig dan respondenten met een hoog opleidingsniveau. Tevens geldt: hoe hoger het inkomen van respondenten, hoe minder onveilig zij zich voelen.

Tabel 2: Coëfficiënten van multilevel regressie analyse, afhankelijke variabele: Gevoelens van onveiligheid in eigen buurt (N=14.124)

Fixed effects	Nulmodel	Model 1
Intercept	0.565***	0.388***
Geslacht (ref=man)		0.201***
Leeftijd (0 = 15 jaar)		0.001
Opleiding (ref =hoog)		
Laag		-0.093***
Midden		-0.010
missende waarde		0.018
Inkomen (ref=3200 euro of meer)		
0-1050 euro		0.198***
1050-1400 euro		0.128***
1400-1850 euro		0.087**
1850-3200 euro		0.025
missende waarde		0.091***
Random effect		
Individu	0.883***	0.868***
Buurten	0.038***	0.036***
Model fit		
-2 Log Likelihood	38474.147	38.240.355
Verklaarde variantie R2 individueel niveau		0.017
Verklaarde variantie R2 buurtniveau		0.053

***: $p < 0.01$; **: $p < 0.01$; *: $p < 0.05$; Bron: Dataset Wijkprofiel.

Model 1 uit bovenstaande tabel geldt ook in de volgende tabellen 3, 4 en 5 als het basismodel. Dit eerste model controleert de afhankelijke variabele (onveiligheidsgevoelens) enkel voor individuele kenmerken van respondenten. In de volgende modellen worden steeds bepaalde buurtkenmerken aan de analyse toegevoegd. Deze buurtkenmerken zijn de indicatoren van de drie thema's uit het Rotterdamse Wijkprofiel: veilig, sociaal en fysiek. Deze indicatoren kunnen niet allemaal tegelijk in een model worden verwerkt omdat de factoren teveel met elkaar samenhangen, waardoor er multicollineariteit zou kunnen ontstaan. Dit houdt in dat variabelen elkaar beïnvloeden waardoor de resultaten niet inzichtelijk worden gemaakt door de analyse. De factoren die wel tegelijk zijn

toegevoegd hangen niet met elkaar samen en kunnen dus wel worden gecombineerd in een model. Een laatste punt omtrent de interpretatie van de resultaten is de richting van de waarden van de kenmerken. Het wijkprofiel is zo opgebouwd dat een hogere score een ‘betere score’ voor de wijk is, zo ook met criminaliteit. Een hogere score voor criminaliteit staat dus voor *minder* criminaliteit in de wijk.

Tabel 3: Coëfficiënten van multilevel regressie analyse, afhankelijke variabele: Gevoelens van onveiligheid in eigen buurt. Thema: Veilig (N=14.124)

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5	Model 6
Intercept	0.388***	0.483***	0.840***	1.151***	1.191***	0.944***
Diefstal-objectief		-0.001				
Geweld- objectief			-0.004***			
Inbraak- objectief				-0.003***		
Vandalisme- objectief				-0.003*		
Overlast- objectief				-0.002**		
Diefstal-subjectief					-0.001	
Geweld-subjectief					-0.003***	
Inbraak-subjectief					-0.002***	
Vandalisme-subjectief					-0.000	
Overlast-subjectief					-0.003***	
Veiligheidsbeleving						-0.005***
Random effect						
Individu	0.868***	0.868***	0.868***	0.868***	0.869***	0.868***
Buurten	0.036***	0.036***	0.027***	0.015***	0.002	0.001
Model fit						
-2 Log Likelihood	38240.355	38239.471	38221.981	38188.342	38120.470	38102.981
Verklaarde variantie R ² individueel niveau	0.017	0.017	0.017	0.017	0.016	0.017
Verklaarde variantie R ² buurtniveau	0.053	0.053	0.290	0.605	0.947	0.974

Gecontroleerd voor individuele kenmerken: geslacht, leeftijd, opleiding en inkomen.

***: $p < 0.01$; **: $p < 0.01$; *: $p < 0.05$; Bron: Dataset Wijkprofiel.

Tabel 3 toetst of objectieve dan wel subjectieve indicatoren uit het Wijkprofiel rond het thema ‘veilig’ – naast het effect van individuele kenmerken in model 1 – samenhangen met de onveiligheidsgevoelens van respondenten. “Objectieve” buurtkenmerken slaan op het aantal bij de politie geregistreerde delicten in de buurt en gegevens van de brandweer en gemeentewerken. “Subjectieve” buurtkenmerken slaan op de percepties van respondenten of genoemde delicten naar hun mening vaak, soms of weinig voorkomen in de buurt en op daadwerkelijk slachtofferschap. De variabele “veiligheidsbeleving” is ten slotte een samengestelde maat van de

kenmerken tevredenheid eigen buurt, gepercipieerde slachtofferkans (zowel van jezelf als van iemand anders in het huishouden) en vermijdingsgedrag. In model 2, 3 en 4 zijn objectieve kenmerken toegevoegd. Het blijkt dat het aantal bij de politie gemelde diefstallen in de buurt geen significant effect heeft op de onveiligheidsgevoelens van burgers. Dit betekent dat het voor de onveiligheidsgevoelens van de respondenten niet uitmaakt hoeveel diefstal er in de wijk gepleegd (c.q. gemeld) wordt. Voor geweld, inbraak en – in mindere mate – vandalisme en overlast geldt dat er wel een significant negatief verband is: in wijken waarin er objectief gezien meer geweld, inbraak, vandalisme en overlast is, voelen respondenten zich vaker onveilig. In de volgende twee modellen zijn ook de subjectieve kenmerken toegevoegd. Er blijkt geen significant verband tussen de onveiligheidsgevoelens van burgers enerzijds en hun mening of er in de buurt veel diefstal en vandalisme plaatsvindt. We zien wel significante negatieve verbanden met hun mening of er in de buurt veel sprake is van geweld, inbraak of overlast. Waar deze delicten naar de mening van respondenten meer voorkomen, voelen ze zich vaker onveilig (Model 5). Tot slot is er een negatief verband tussen onveiligheidsgevoelens van respondenten en hun veiligheidsbeleving. In buurten waar respondenten meer vermijdingsgedrag vertonen, de kans dat zij of een ander lid van hun huishouden slachtoffer worden hoog inschatten en waar ze ontevreden zijn over hun eigen buurt voelen ze zich vaker onveilig – maar dit ligt gezien de vraagstelling bij deze items ook vrij voor de hand.

Op soortgelijke wijze wordt in tabel 4 nagegaan of en in welke mate onveiligheidsgevoelens van burgers samenhangen met diverse sociale buurtkenmerken. Ook hier wordt een onderscheid gemaakt tussen objectieve en subjectieve factoren. Bij objectieve factoren gaat het bijvoorbeeld om het opleidingsniveau en het inkomen van respondenten, maar ook om bekendheid met diverse instanties en het aantal vrijwilligers in een buurt. Bij subjectieve factoren gaat het, net als in de vorige tabel, om de mening van respondenten over dergelijke zaken. De centrale vraag hier is dus in hoeverre onveiligheidsgevoelens van bewoners samenhangen met diverse sociale kenmerken van de buurt waarin ze wonen en de mate waarin ze tevreden zijn met het sociale leefklimaat in hun buurt. Dit is een relevante vraag omdat in de literatuur over onveiligheidsgevoelens vaak wordt gesteld dat de mate waarin bewoners zich veilig voelen niet alleen – of misschien zelfs niet in de eerste plaats – verband houden met de feitelijke onveiligheid in de buurt, maar veeleer met meer algemene gevoelens van onvrede over de buurt en haar bewoners (Wittebrood en Van Dijk 2007). We gaan na of dit ook het geval is in Rotterdam.

Tabel 4: Coëfficiënten van multilevel regressie analyse, afhankelijke variabele: Gevoelens van onveiligheid in eigen buurt. Thema: Sociaal (N=14.124)

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4
Intercept	0.388***	1.368***	1.095***	0.761***
Capaciteiten-objectief		-0.006***		
Leefomgeving-objectief		0.001		
Meedoen-objectief		-0.003		
Binding-objectief		-0.002**		
Capaciteiten-subjectief			-0.004***	
Leefomgeving-subjectief			-0.001	
Meedoen-subjectief			-0.001	
Binding-subjectief			-0.001	
Algemene leefsituatie				-0.004***
Random effect				
Individueel	0.868***	0.868***	0.868***	0.869***
Buurten	0.036***	0.009***	0.012***	0.016***
Model fit				
	38.240.355	38.165.016	38.176.021	38.199.197
Verklaarde variantie R ² individueel niveau	0.017	0.017	0.017	0.016
Verklaarde variantie R ² buurtniveau	0.053	0.763	0.684	0.579

Gecontroleerd voor individuele kenmerken: geslacht, leeftijd, opleiding en inkomen.

***: p<0.01; **: p<0.01; *: p<0.05; Bron: Dataset Wijkprofiel.

We zien in tabel 4 diverse significante verbanden tussen sociale buurtkenmerken en onveiligheidsgevoelens. In de tabel worden vier objectieve sociale buurtkenmerken genoemd: capaciteiten, leefomgeving, meedoen en binding. Elk van deze kenmerken zijn een samenvoeging van allerlei verschillende buurtkenmerken. *Capaciteiten* betreft in grote lijnen de sociaaleconomische status (SES) van de buurt, afgemeten aan o.m. het aantal voortijdig schoolverlaters, lage inkomens of uitkeringsgerechtigden in de buurt. *Leefomgeving* slaat o.m. op de sociale contacten tussen burens en buurtgenoten. *Meedoen* slaat niet alleen op de arbeidssituatie van bewoners, maar meer algemeen op de mate waarin bewoners maatschappelijk actief zijn in allerlei formele verbanden of informele sociale contacten. *Binding* heeft betrekking op hoe lang mensen in de buurt en in de stad wonen en of ze zich actief voor de buurt inzetten. Daarnaast bevat tabel 3 ook diverse subjectieve sociale buurtkenmerken. Hierbij gaat het in grote lijnen om de mening van respondenten over de hiervoor genoemde factoren. Een laatste factor in tabel 3 is de ‘algemene leefsituatie’. Dit slaat op het aantal respondenten dat zegt ‘zeer tevreden’ te zijn over de kwaliteit van hun leven in het algemeen.

In model 2 zijn de objectieve sociale buurtkenmerken toegevoegd. We zien significante verbanden tussen enerzijds onveiligheidsgevoelens van respondenten en anderzijds hun capaciteiten én hun onderlinge binding. Met andere woorden: in buurten met een hogere SES en in buurten waar bewoners gemiddeld lang wonen en ook actief zijn, voelen ze zich minder vaak onveilig. Dit zou men op basis van de literatuur ook verwachten. Er is echter geen verband tussen de onveiligheidsgevoelens van respondenten en de leefomgeving van de buurt (bewoners hebben veel onderling contact) en de mate waarin buurtbewoners werken of anders maatschappelijk actief zijn. Vooral het eerste is opvallend omdat de literatuur vaak een verband legt tussen onveiligheidsgevoelens en de onderlinge sociale cohesie van bewoners. In buurten met hechte sociale relaties, of waar bewoners elkaar oppervlakkig kennen (Blokland (2009) spreekt in deze van “publieke familiariteit”), zouden mensen zich minder onveilig voelen. Dit blijkt echter niet uit deze meting. In model 3 zijn diverse subjectieve sociale buurtkenmerken in de analyse opgenomen. Er blijkt alleen een significante samenhang met “capaciteiten subjectief”: in buurten waar veel bewoners zeggen moeilijk te kunnen rondkomen of een slechte gezondheid ervaren, voelen respondenten zich vaker onveilig. Tot slot wordt in model 4 de ‘algemene leefsituatie’ toegevoegd. Er blijkt een significant negatief verband: in buurten met veel bewoners die tevreden zijn met hun leven in het algemeen voelen minder respondenten zich vaak onveilig.

Tabel 5 analyseert de samenhang tussen onveiligheidsgevoelens van respondenten en fysieke kenmerken van de buurt waarin ze wonen. Net als bij de andere thema’s wordt ook hier weer een onderscheid gemaakt tussen objectieve en subjectieve factoren. Verder wordt een onderscheid gemaakt tussen vastgoed, openbare ruimte, voorzieningen en milieu. Bij “vastgoed objectief” gaat het o.m. over het aandeel leegstaande, te kleine of overbezette woningen in de wijk. Bij “openbare ruimte objectief” gaat het o.m. om het voorkomen van zwerfvuil of graffiti in de buurt (althans meldingen daarvan). Bij “voorzieningen objectief” gaat het om de aanwezigheid van allerlei voorzieningen in de buurt (variërend van winkels, scholen tot medische voorzieningen) en bij “milieu objectief” om de gemeten lucht- en geluidskwaliteit in de buurt. Over al deze factoren is ook de mening c.q. waardering van respondenten gevraagd; dit zijn de subjectieve factoren in tabel 5.

Tabel 5: Coëfficiënten van multilevel regressie analyse, afhankelijke variabele: Gevoelens van onveiligheid in eigen buurt. Thema: Fysiek (N=14.124)

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4
Intercept	0.388***	1.063***	1.069***	0.849***
Vastgoed objectief		-0.007***		
Openbare ruimte objectief		-0.002**		
Voorzieningen objectief		0.003*		
Milieu objectief		0.001		
Vastgoed subjectief			-0.002**	
Openbare ruimte subjectief			-0.004***	
Voorzieningen subjectief			0.001	
Milieu subjectief			-0.001	
Woontevredenheid algemeen				-0.004***
Random effect				
Individu	0.868***	0.868***	0.868***	0.868***
Buurten	0.036***	0.012***	0.010***	0.008***
Model fit				
-2 Log likelihood	38.240.355	38.176.538	38.165.999	38.160.549
Verklaarde variantie R ² individueel niveau	0.017	0.017	0.017	0.017
Verklaarde variantie R ² buurtniveau	0.053	0.684	0.737	0.789

Gecontroleerd voor individuele kenmerken: geslacht, leeftijd, opleiding en inkomen.

***: p<0.01; **: p<0.01; *: p<0.05; Bron: Dataset Wijkprofiel.

We zien in tabel 5 enkele significante verbanden tussen fysieke buurtkenmerken en onveiligheidsgevoelens van bewoners. In buurten met (“objectief”) veel leegstand, te kleine woning en overbezetting van woningen, voelen respondenten zich vaker onveilig. Hetzelfde geldt in mindere mate voor buurten met meer problemen in de openbare ruimte. Er bestaat echter een positief verband tussen voorzieningen in de buurt en onveiligheidsgevoelens (“hoe meer voorzieningen, des te vaker mensen zich onveilig voelen”). Deze uitkomst lijkt vreemd. Men zou immers verwachten dat mensen zich veiliger zouden voelen in sociaal goed geoutilleerde wijken. Dit blijkt echter niet het geval. Een mogelijke verklaring zou kunnen zijn dat deze voorzieningen (met name winkels of sportvoorzieningen) juist een zekere criminaliteit aantrekken en dat respondenten in deze buurten zich juist daarom vaker onveilig voelen. Er blijkt ten slotte geen verband tussen de gemeten milieukwaliteit van buurten en onveiligheidsgevoelens van bewoners. Als we in Model 3 naar subjectieve fysieke buurtkenmerken kijken, zien we de te verwachten significante verbanden met onveiligheidsgevoelens. In buurten waar veel respondenten ontevreden zijn met de gebouwde omgeving (“vastgoed”) en met de openbare ruimte, voelen de

respondenten zich ook vaker onveilig. Ten slotte is er een significant negatief verband tussen algemene woontevredenheid en onveiligheidsgevoelens.

5. Conclusies

Deze notitie probeerde op twee manieren licht te werpen op de paradoxale ontwikkeling in Rotterdam dat, hoewel de geregistreeerde criminaliteit in de stad al enkele jaren afneemt, Rotterdamse burgers zich desondanks méér onveilig voelen in de eigen buurt. In de eerste plaats probeerden we met gebruikmaking van data van het nieuwe Rotterdamse Wijkprofiel de onveiligheidsgevoelens van Rotterdammers te verklaren. Onze analyse bevestigt het beeld uit ander onderzoek dat de feitelijke (c.q. geregistreeerde) criminaliteit in een buurt de onveiligheidsgevoelens van bewoners slechts gedeeltelijk verklaren. We vonden dat de feitelijke criminaliteit in buurt wel samenhangt met de mate waarin bewoners zich veilig voelen in de buurt, maar dat andere factoren veel sterker bijdragen in de verklaring van onveiligheidsgevoelens. Onveiligheidsgevoelens worden vooral verklaard door individuele kenmerken van bewoners (leeftijd en geslacht, maar ook eerder slachtofferschap, tevredenheid met de buurt, vertrouwen in de lokale overheid en de gepercipieerde kans op slachtofferschap). Opvallend is dat het opleidingsniveau van respondenten kennelijk weinig uitmaakt voor hun onveiligheidsgevoelens. Het verband tussen onveiligheidsgevoelens en de inkomenshoogte van het huishouden lag anders dan we hadden verwacht. Lagere inkomensgroepen velen zich niet meer, maar juist minder vaak onveilig dan hogere inkomensgroepen. Nadat al deze individuele kenmerken in de analyse waren opgenomen, deden de kenmerken van buurten er minder toe. Behalve de feitelijke (c.q. geregistreeerde) criminaliteit in buurt, lijkt alleen de sociale cohesie in de buurt van invloed op onveiligheidsgevoelens. In buurten met een sterke cohesie voelen bewoners zich minder vaak onveilig dan in minder cohesieve buurten. De gebruikelijke buurtvariabelen (aandeel lage inkomens of uitkeringsontvangers, aandeel allochtonen en residentiële mobiliteit in de buurt) hebben geen van allen effect op onveiligheidsgevoelens van bewoners.

In de tweede plaats gingen we na in hoeverre onveiligheidsgevoelens van bewoners samenhangen met de diverse buurtindicatoren uit het nieuwe Rotterdamse Wijkprofiel. Deze indicatoren zijn opgedeeld in drie thema's: veilig, sociaal en fysiek. Bij ieder thema is sprake van zowel "objectieve" gegevens (afkomstig uit registraties) als subjectieve gegevens (de mening of perceptie van respondenten in enquêtes). Ook hier maakten we gebruik van multi-level analyse. De vraag was steeds of de objectieve of subjectieve indicatoren op buurtniveau een *zelfstandig* effect hebben

op onveiligheidsgevoelens van bewoners (d.w.z. nadat al gecontroleerd is voor diverse individuele kenmerken van respondenten). De uitkomsten van de analyse staan kort samengevat in onderstaande tabel 6.

Tabel 6. Samenvattend overzicht verbanden indicatoren Wijkprofiel met “gevoelens van onveiligheid in de eigen buurt”

Veilig		Sociaal		Fysiek	
Diefstal-objectief	xx	Capaciteiten-objectief	--	Vastgoed objectief	--
Geweld- objectief	--	Leefomgeving-objectief	xx	Openbare ruimte objectief	--
Inbraak- objectief	--	Meedoen-objectief	xx	Voorzieningen objectief	+
Vandalisme- objectief	-	Binding-objectief	--	Milieu objectief	xx
Overlast- objectief	--	Capaciteiten-subjectief	--	Vastgoed subjectief	--
Diefstal-subjectief	xx	Leefomgeving-subjectief	xx	Openbare ruimte subj.	--
Geweld-subjectief	--	Meedoen-subjectief	xx	Voorzieningen subjectief	xx
Inbraak-subjectief	--	Binding-subjectief	xx	Milieu subjectief	xx
Vandalisme-subjectief	xx	Algemene leefsituatie	--	Woontevredenheid alg.	--
Overlast-subjectief	--				
Veiligheidsbeleving	--				
++=sterk positief effect (p<0,01) +=zwak positief effect (p<0,05) xx=geen effect - =zwak negatief effect (p<0,05) --= sterk negatief effect (p<0,01). Bron: Dataset Wijkprofiel					

We zien in tabel 6 veel sterke en enkele zwakke negatieve verbanden. We moeten hierbij opmerken dat een negatief verband eigenlijk ‘goed nieuws’ is. Een negatief verband betekent dat een bepaalde positieve ontwikkeling in de buurt (bijv. minder criminaliteit, meer binding tussen bewoners of een betere kwaliteit van het vastgoed of de openbare ruimte in de buurt) gepaard gaat met *minder* onveiligheidsgevoelens. Hiervoor zijn de gevonden verbanden meer uitvoerig besproken, hier worden ze nogmaals kort samengevat. We beginnen met de indicatoren van het thema ‘veilig’. We zien diverse sterke en enkele minder sterke negatieve verbanden: in wijken die het relatief goed doen qua veiligheid (dus minder geregistreerd geweld, inbraak, vandalisme en overlast) voelen respondenten zich minder vaak onveilig. Hetzelfde geldt als we naar subjectieve indicatoren kijken. Waar in de perceptie van respondenten minder sprake is van geweld, inbraak of overlast, daar voelen respondenten zich minder onveilig. Tot slot is er een significant negatief verband met veiligheidsbeleving in het algemeen. In buurten met een positieve veiligheidsbeleving (afgemeten aan vermijdingsgedrag, geschatte kans op slachtofferschap en tevredenheid met de buurt) voelen minder respondenten zich onveilig. Deze uitkomsten liggen voor de hand: hoe meer veiligheid in de buurt, des te minder respondenten zich onveilig voelen.

Opvallend is wel dat diefstal (zowel objectief als subjectief) en vandalisme in de buurt (alleen subjectief) kennelijk niet uitmaken voor onveiligheidsgevoelens van bewoners.

Bij de indicatoren uit het wijkprofiel rond het thema 'sociaal' zien we minder verbanden met onveiligheidsgevoelens. Wel zien we negatieve verbanden tussen zowel capaciteiten (sociaaleconomische status, zowel objectief als subjectief) en sociale binding (alleen objectief) enerzijds en onveiligheidsgevoelens anderzijds. Hoe hoger de sociaaleconomische status van bewoners en hoe hechter hun onderling binding, des te geringer hun onveiligheidsgevoelens. Ook is er een sterk negatief verband met de algemene leefsituatie in de buurt. In buurten met een gemiddeld betere leefsituatie voelen respondenten zich ook minder vaak onveilig. Er is echter geen verband met de overige indicatoren rond het thema 'sociaal'. Het is dus *niet* zo dat mensen zich minder onveilig voelen in buurten met een betere leefomgeving en in buurten met meer maatschappelijke participatie (werk of anderszins).

Kijken we tenslotte naar de indicatoren rond het thema 'fysiek', dan zien we ook hier enkele sterke negatieve verbanden, met name rond de indicatoren vastgoed en openbare ruimte (beide zowel objectief als subjectief). 'Vastgoed' slaat op de kwaliteit van gebouwde omgeving (leegstand, te kleine of overbezette woningen), 'openbare ruimte' gaat over zaken als vuil op straat, graffiti, enz.. Dus in buurten met veel leegstand, te kleine woningen en overbezetting van woningen én in buurten met problemen in de openbare ruimte (zowel volgens registratiegegevens als naar de mening van respondenten), voelen respondenten zich vaker onveilig. Ook is er een sterk negatief verband met woontevredenheid in het algemeen. Naarmate mensen meer tevreden zijn, hebben ze minder onveiligheidsgevoelens. Er is daarentegen een zwak positief verband met voorzieningen in de buurt. Kennelijk gaat het om winkels en sportvoorzieningen die in zekere zin onveiligheid aantrekken. Hoe meer van zulke voorzieningen in de buurt, hoe vaker respondenten zich onveilig voelen. Het fysieke milieu in de buurt (zowel objectief als subjectief gemeten) hangt niet samen met onveiligheidsgevoelens van bewoners.

Deze uitkomsten maken in ieder geval duidelijk dat tegengaan van onveiligheidsgevoelens niet alleen een kwestie is van meer controle en meer politie op straat. Onveiligheidsgevoelens worden evenzeer bepaald door (feitelijke en ervaren) verloedering

Literatuur

Blokland, T. (2009), *Oog voor elkaar: veiligheidsbeleving en sociale controle in de grote stad*. Amsterdam: AUP

Elchardus, M., S. de Graaf en W. Smits (2003), *Onveiligheidsgevoelens. Een literatuurstudie*. Brussel: Vrije Universiteit Brussel
http://www.kbs-frb.be/uploadedFiles/KBS-FRB/Files/NL/PUB_1586_werkdocument_1.pdf

Leerkes, A. en W. Bernasco (2007), Tegen de wetten van de staat, tegen de wetten van de straat. Illegaal verblijf en veiligheid in Nederlandse stadsbuurten. In: *Sociologie*, jrg. 3, nr. 2, pp. 168-204

Newman, O. (1972). *Defensible space: crime prevention through urban design*. New York: Macmillan Company.

Oppelaar, J., en K. Wittebrood (2006) *Angstige burgers? De determinanten van gevoelens van onveiligheid onderzocht*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
http://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2006/Angstige_burgers

Sampson, R.J. (2012), *Great American City: Chicago and the Enduring Neighborhood Effect*. Chicago: University of Chicago Press.

Shaw, C. R. en H. D. McKay (1942/1969). *Juvenile delinquency and urban areas*. Chicago, University of Chicago Press.

Wilson, J.Q. en G. Kelling (1982). 'Broken Windows'. In: *The Atlantic Monthly* (249) 3, p. 29-38.

Wittebrood, K. en T. van Dijk (2007), *Aandacht voor de wijk. Effecten van herstructurering op de leefbaarheid en veiligheid*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
http://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2007/Aandacht_voor_de_wijk